NR. 9 december 1994

DE BILTSE GRIFT

TIJDSCHRIFT VAN HISTORISCHE KRING D' OUDE SCHOOL

IN DIT NUMMER:

BILTHOVEN - NOORD, TWEE BROCHURES ■

INHOUD

Van de redactie blz. 1

Twee interessante prospectussen over Bilthoven - Noord blz. 2

GEMEENTE DE BILT

ONTWIKKELING
EN UITBREIDING
:: VAN ::
BILTHOVEN

VAN DE REDACTIE

Na onze succesvolle tentoonstelling en een thema-nummer over de Soestdijkseweg hebben wij gemeend nogmaals een thema-nummer te moeten uitbrengen. Dit nummer is geheel gewijd aan Bilthoven - Noord.

Reeds enige tijd geleden trof een van onze redactieleden in het gemeente-archief een tweetal prospectussen aan die het gebied boven de spoorweg aanprijzen als ideale bouwlocatie. Al bladerend verschaffen ze inzicht in hoe de wijk Bilthoven - Noord is ontstaan.

De redactie was het er spoedig over eens dat publikatie zou moeten plaatsvinden.

In dit nummer treft u een overzicht van de brochures, welke rond 1920 door een projectontwikkelaar werden uitgegeven om mensen te stimuleren in Bilthoven te komen wonen. Was er rond de eeuwwisseling vooral bouwactiviteit ten zuiden van de spoorlijn. Thans werd er aan uitbreiding gedacht ten noorden van de spoorlijn.

De brochure die het eerst werd uitgegeven bevat de meeste tekst. Foto's van woningen ontbreken vrijwel volledig omdat er nog weinig was gebouwd. Wel zijn er enige ontwerpen voor woningen opgenomen. De meeste foto's in deze eerste uitgave zijn afbeeldingen van bos- en heidegezichten.

De redactie heeft beide boekwerken samengevat, waardoor een goed beeld ontstaat van hoe Bilthoven-Noord zich omstreeks de jaren twintig heeft ontwikkeld van bos en heide naar een villawijk in het groen. De teksten zijn integraal overgenomen en geven een aardig beeld van de gemeente De Bilt in die jaren.

We wensen u met dit nummer van De Biltse Grift veel lees-, maar vooral veel kijkgenot.

Twee interessante prospectussen over Bilthoven - Noord.

Rond het begin van deze eeuw bestond het Biltse grondgebied, boven de toentertijd zojuist aangelegde spoorweg, alleen uit heide en dennenbossen. Mede door de gunstige ligging van het spoorwegstation, werd het gebied echter alras bebouwd. De villa Ensah verrees als eerste, in 1899. In de afgelopen negentig jaar werd Bilthoven-Noord de villawijk, die het nu is.

Wanneer we de geschiedenis van het ontstaan van de wijk volgen, stuiten we op twee zeer interessante prospectussen, waarin Bilthoven als ideale bouwlocatie wordt aangeprezen.

Omstreeks 1918 gaf de gemeente De Bilt de prospectus over het Oosterpark uit. Daarin profileerde zij zich nadrukkelijk als een aantrekkelijke gemeente. Foto's van bosgezichten die moesten illustreren hoe fraai de bouwlocaties waren, zijn in ruime mate in de brochure afgedrukt. Mogelijk nog interessanter zijn echter de bouwsuggesties die gedaan worden in een aantal pentekeningen van architect Mauve. Hij heeft er alle, toen heersende, opvattingen over architectuur in verwerkt. Zo lijkt het 'ontwerp voor een Hotel' duidelijk beïnvloed door het ontwerp van Berlage voor het Jachtslot Sint Hubertus op de Hoge Veluwe. Het bij het hotel gedachte paviljoen toont overduidelijke invloeden van Frank Lloyd Wright. (Het complex, tussen de Gezichtslaan, Hobbemalaan en de Albert Cuyplaan zou echter nooit worden gebouwd.)

Enige jaren later, in 1921, liet een projectontwikkelaar een geactualiseerde herdruk van het boekwerkje verschijnen. Die uitgave is interessant omdat daarin foto's zijn geplaatst van huizen die in de tussenliggende jaren werden gebouwd.

Hieronder volgt een selectie van het materiaal van beide brochures. De redactie heeft daarbij de oorspronkelijke tekst in oude spelling overgenomen en een keuze uit het beeldmateriaal gemaakt. Bij die keuze heeft de herkenbaarheid van vroegere situaties, in vergelijking met de huidige toestand, voorop gestaan. Van de vele foto's met bosgezichten, die niet meer te herleiden zijn, zijn er daarom bijvoorbeeld slechts enkele afgedrukt.

Ter oriëntering nog de volgende opmerking. In de brochures worden aanduidingen gebruikt die thans niet meer worden gebezigd. Met 'Ridderoord' wordt het gebied aangeduid aan beide zijden van de Gezichtslaan, 'Drakensteijn' is te vinden tussen het spoor en de Obrechtlaan en het 'Oosterpark' was gelegen rond de Bachlaan.

Daar zuigt de honingbij,
Ginds zingt de nachtegaal en leeuw'rik even blij
Een lieflijk veldmuziek, dat nooit het oor verveelde,
Hoe noemt men deze streek?.....
Een paradijs vol weelde!

Vondel

Het motto van de eerste brochure.

Er is in geheel Nederland geen plaats aan te wijzen, die in een luttel aantal jaren zóó enorm is vooruitgegaan als de Bilt-Station, sedert 1 Januari j.l. verdoopt in Bilthoven.
Waarom?
Omdat Bilthoven als het ware een magneet is voor allen, die gezondheid, kalmte en rust zoeken. Zulke plaatsen zijn er meer, doch géén is zoo bij uitstek gunstig gelegen, zóó gemakkelijk van alle kanten uit te bereiken, als Bilthoven met zijn meer dan 130 spoorwegverbindingen per dag in alle richtingen. Op het spoorwegkaartje, dat zich in dit album bevindt, zal men kunnen zien, dat Bilthoven slechts ongeveer één uur sporens verwijderd is van Rotterdam, Den Haag, Arnhem en Den Bosch en slechts drie-kwart uur van Amsterdam.

Het is dus een ideale woonplaats voor zakenmenschen, die - na een dag van hard werken - zich willen verpoozen in deze prachtige streek, waaraan moeder Natuur zoovele kostbare gaven heeft geschonken.
Als wij hier nog bijvoegen, dat Bilthoven een uitstekende, geheel modern ingerichte school voor U.L.O. bezit en dat de belastingen zéér laag zijn, dan vermeenen wij genoeg punten van aantrekking te hebben opgesomd.
Ten einde Bilthoven in breeden kring bekend te maken, is dit album door de gemeente de Bilt uitgegeven.
Moge het zijn weg vinden!

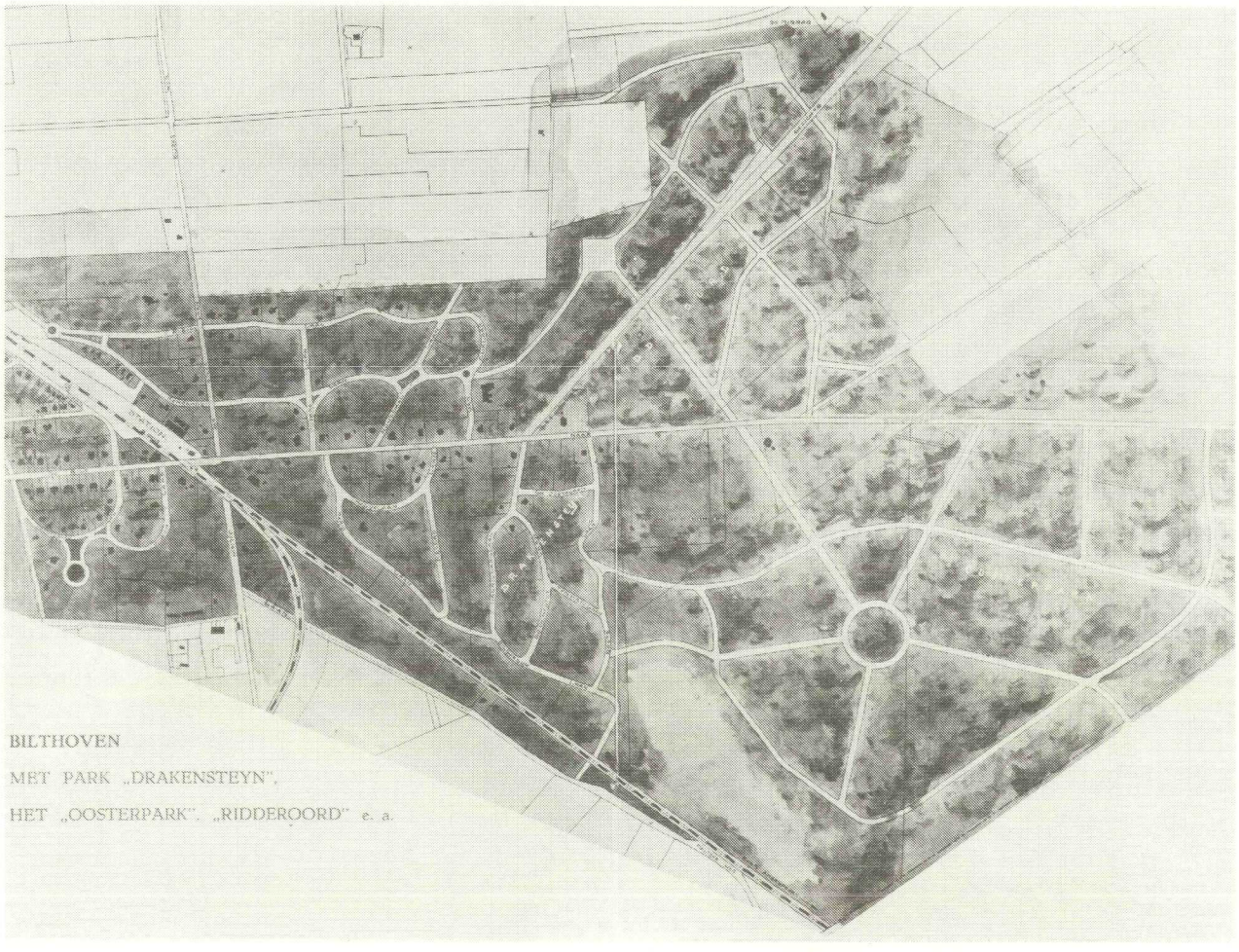

"DE LEYENHOVE".

Het is een eerste vereischte voor een vooruitgaande plaats, dat het hôtelwezen in alle opzichten aan de strengste eischen voldoet.
Terecht werd zulks ingezien door de combinatie, die den bouw en de exploitatie van de hôtelgroep "de Leyenhove" op touw zette.
Het emplacement, waarop dit hôtel en bijbehoorende gebouwen zal verrijzen, beslaat een oppervlakte van 10 H.A., het ligt te midden van prachtige dennen- en berkenbosschen, terwijl breede wegen en rijwielpaden het van uit alle richtingen bereikbaar maken.
Het hôtelcomplex, bestaande uit een hoofdgebouw met restaurant, zes gemeubelde cottages en tien idem bungalows, zal geheel onder architectonische leiding worden gebouwd. Het mooie dezer onderneming is, dat men niet zijn kracht gezocht heeft in een pompeus gebouw met ongezellige zalen vol spiegels en klatergoud, doch in een groep artistiek ontworpen, tusschen het groen gelegen landwoningen, welke allen het intiem gezellig middengebouw zullen omringen. Iedere gast heeft dus zijn buitenleven te midden van zijn eigen gezin in zijn "bungalow" en zoekt van tijd tot tijd verpoozing in het grootere gebouw, alwaar hij ook zijn middagmaal kan gebruiken. Het oud Engelsche country-life wordt hier in eer hersteld.
De Directie van dit heerlijk ontspanningsoord, waar in den Zomer 1918 de eerste gasten zullen worden ontvangen, zal bij uitstek deskundig zijn. Er zal gelegenheid zijn tot uitoefening van diverse takken van sport, terwijl ook voor amusementen zal worden zorg gedragen. Wat bediening en comfort aangaat, zal "de Leyenhove" de beste hôtels evenaren.
"Een nieuwe gedachte in ons Vaderland"!

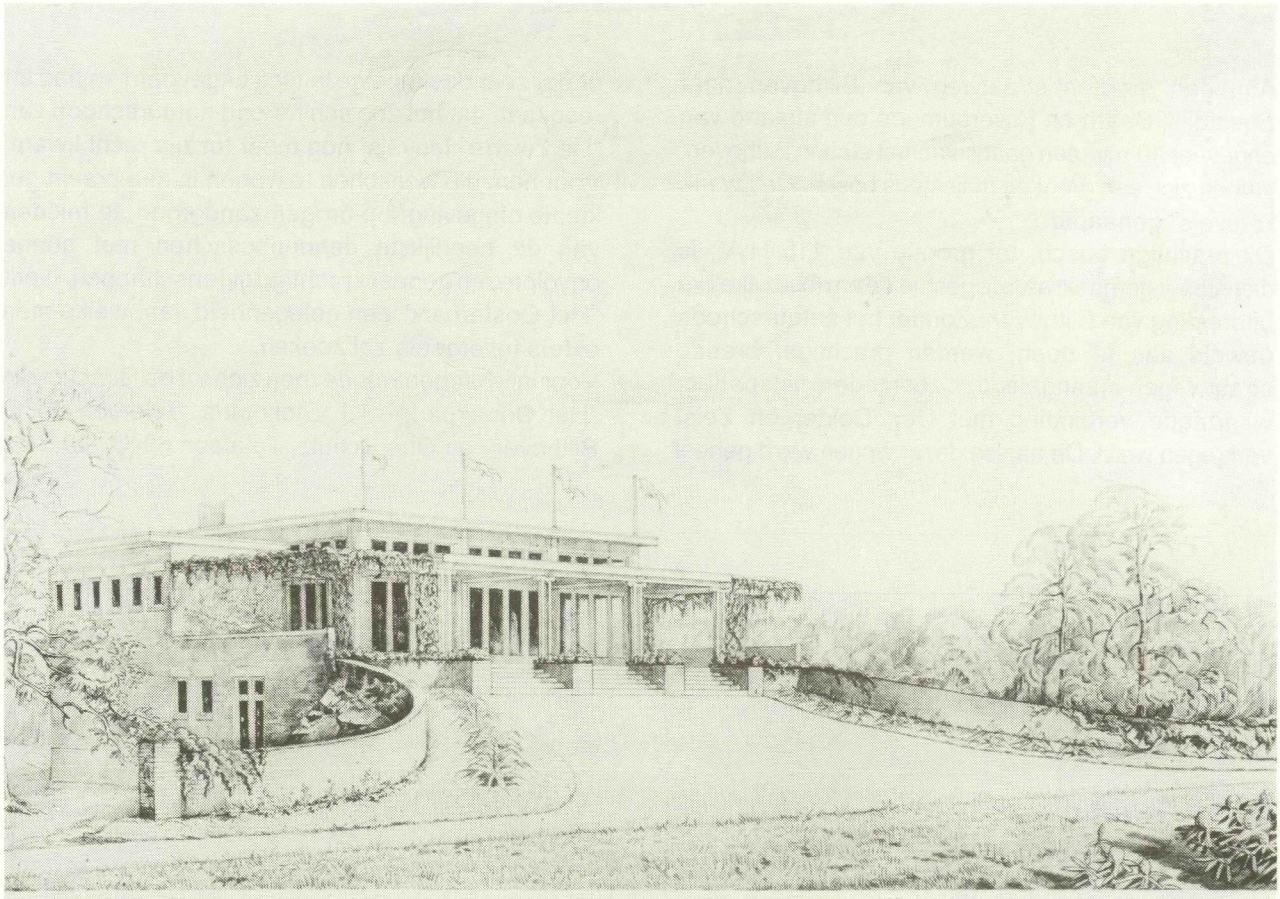

R. C. MAUVE, ARCH. M. B. V. A.

PAVILJOEN „DE LEYENHOVE" TE BILTHOVEN

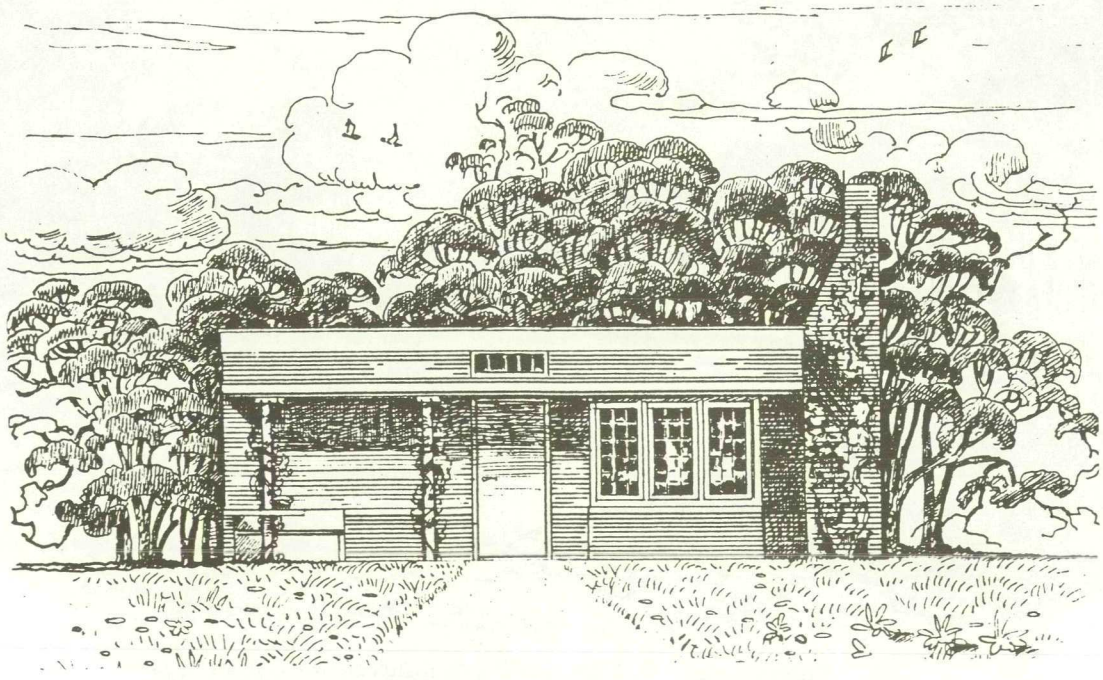

BUNGALOW

HET OOSTERPARK.

Aan den grooten straatweg van Bilthoven naar Soestdijk, Baarn en Hilversum, op een afstand van ongeveer 10 minuten gaans van het station Bilthoven, verheft zich een groot en majesteus bosch "De Zwarte Heuvels" genaamd.
Dit prachtige bosch, ter grootte van 115 H.A., is dienstbaar gemaakt aan de gestadige en noodzakelijke uitbreiding van Bilthoven. Zonder het natuurschoon geweld aan te doen, werden prachtige, breede straatwegen aangelegd, zoomede fietspaden, waarmede verbinding met Den Dolder en Zeist verkregen werd. De aanleg dezer wegen werd geheel onder zeer deskundige leiding uitgevoerd en had tot resultaat, dat het zoo schitterend natuurschoon van "De Zwarte Heuvels" nog meer tot zjin recht kwam.
Voor hen, die wenschen te wonen in een prachtige, ideale omgeving, op drogen zandgrond, te midden van de heerlijkste dennenbosschen met hunne onvolprezen geneeskrachtige eigenschappen, biedt "Het Oosterpark" een gelegenheid aan, welke men elders tevergeefs zal zoeken.
Voor inlichtingen wende men zich tot de Directie van "Het Oosterpark", J.J. Stokmans, Telefoon 6538, Bilthoven, en Otto Schulz, Telefoon 6048, De Bilt.

EEN GEDEELTE VAN HET PARKCENTRUM

DE BEETHOVENLAAN

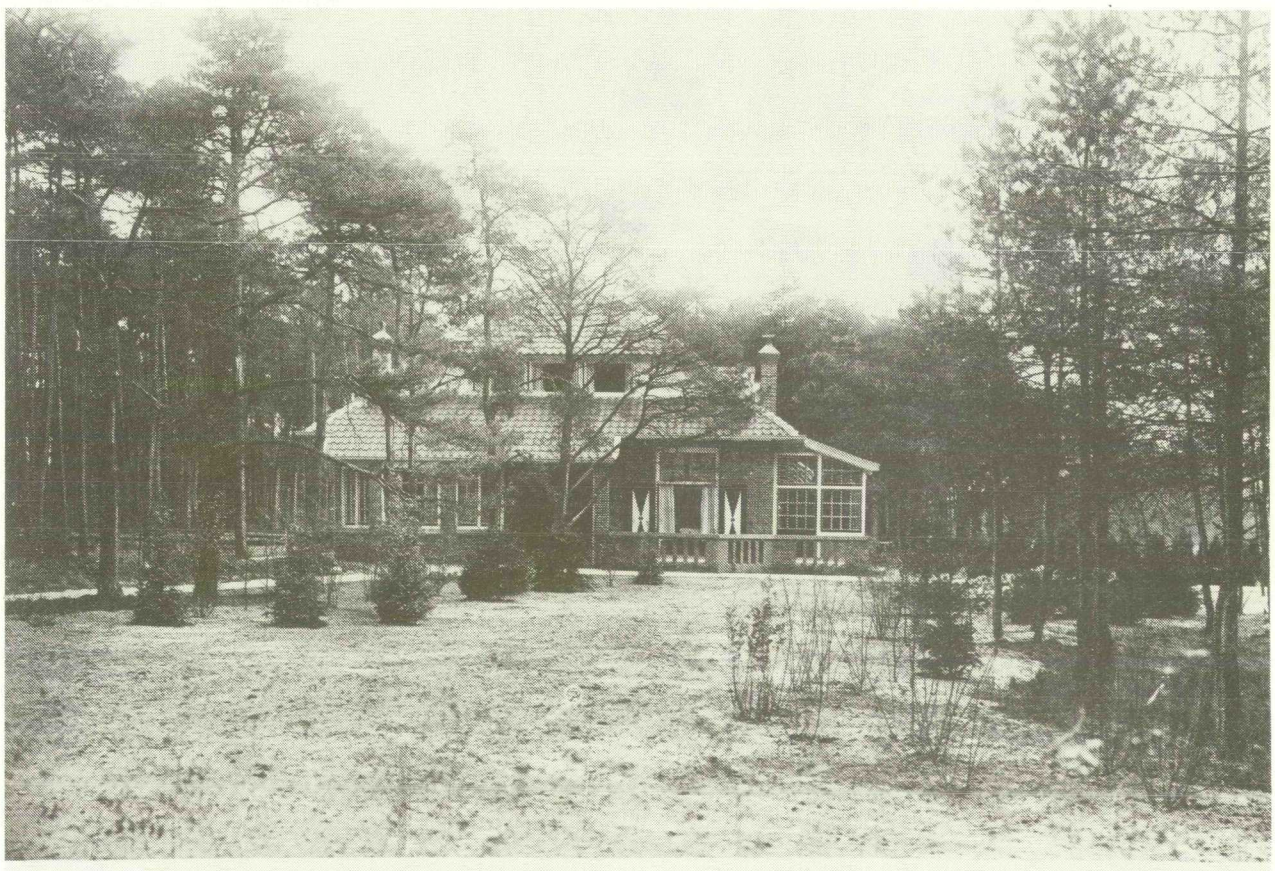

KANTOORGEBOUW EN DIRECTIEWONING

PARKEN "RIDDEROORD" EN "DRAKENSTEYN".

Begrensd door den Soestdijkschen straatweg, bevindt zich ter weerszijden van de bekende Gezichtslaan, tegenover het Oosterpark, een nieuw park, "Ridderoord" genaamd.
Ook dit park is prachtig gelegen te midden van dennen- en berkenbosschen. Breede wegen en rijwielpaden zijn in aanleg en zullen tot gemakkelijk verkeer bijdragen.
Te midden dezer bosschen zal het reeds genoemde hôtelcomplex "de Leyenhove" met uitstekend ingericht restaurant verrijzen.

Dit park sluit zich onmiddelijk aan bij het reeds in exploitatie gebrachte park Drakensteyn", waarin o.a. het bekende Biltsche Meertje ligt.
Getracht wordt in dit park zooveel mogelijk onder architectuur naar een algemeen plan te werken; de hierachter afgedrukte ontwerpen geven hiervan een beeld.
Ook bestaat het voornemen tot het stichten van goedkoopere woningen (van circa f 400,- huurwaarde), welke eveneens onder architectuur zullen worden gebouwd.

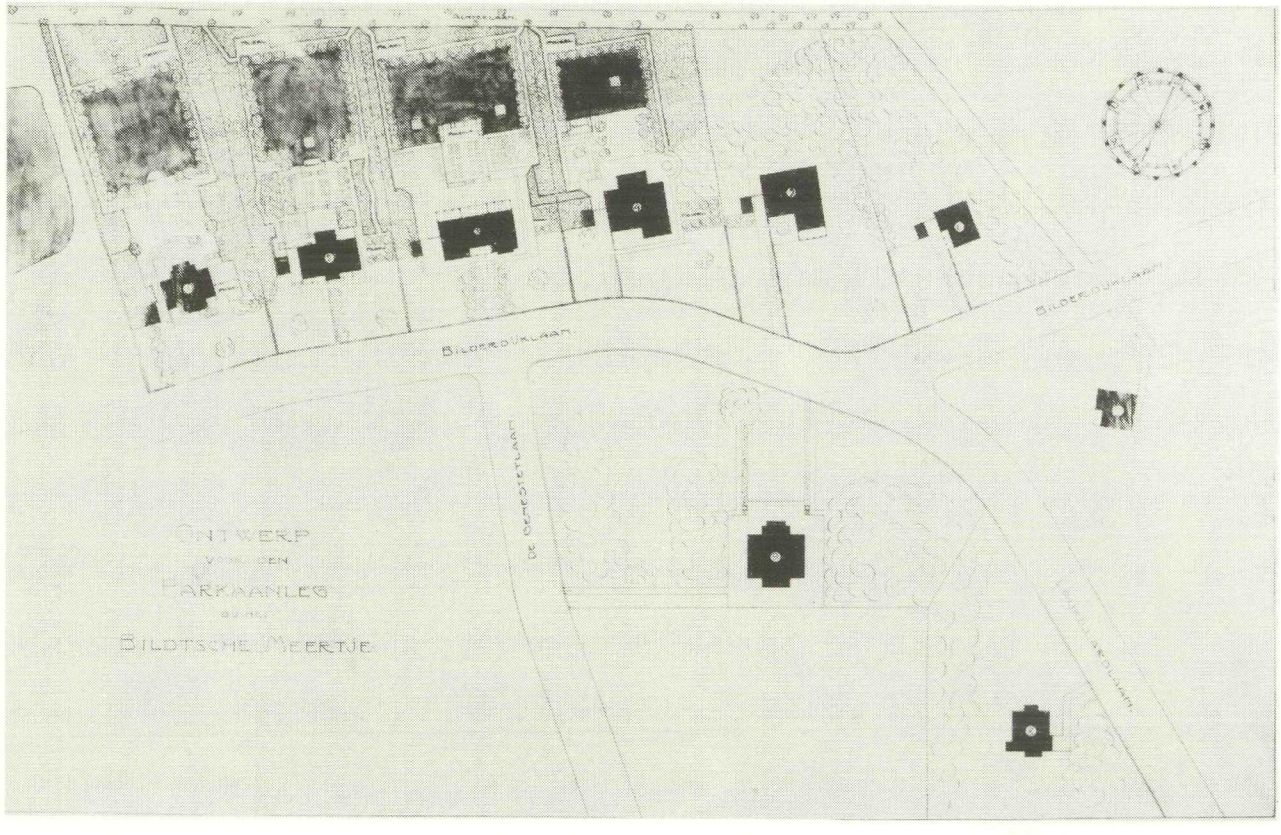

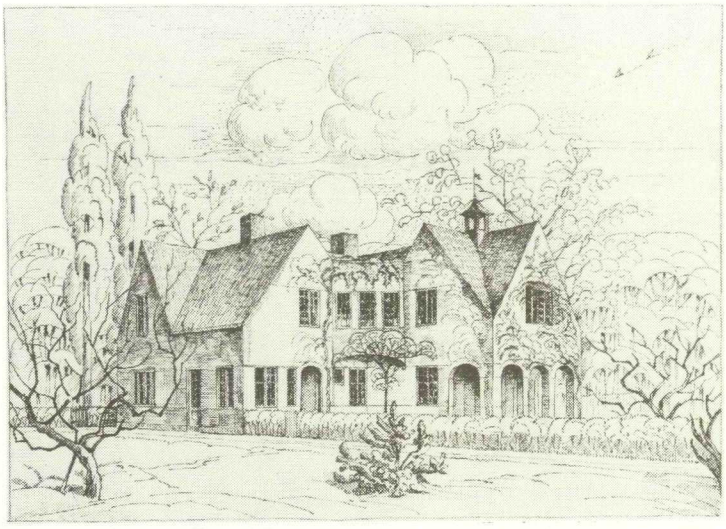

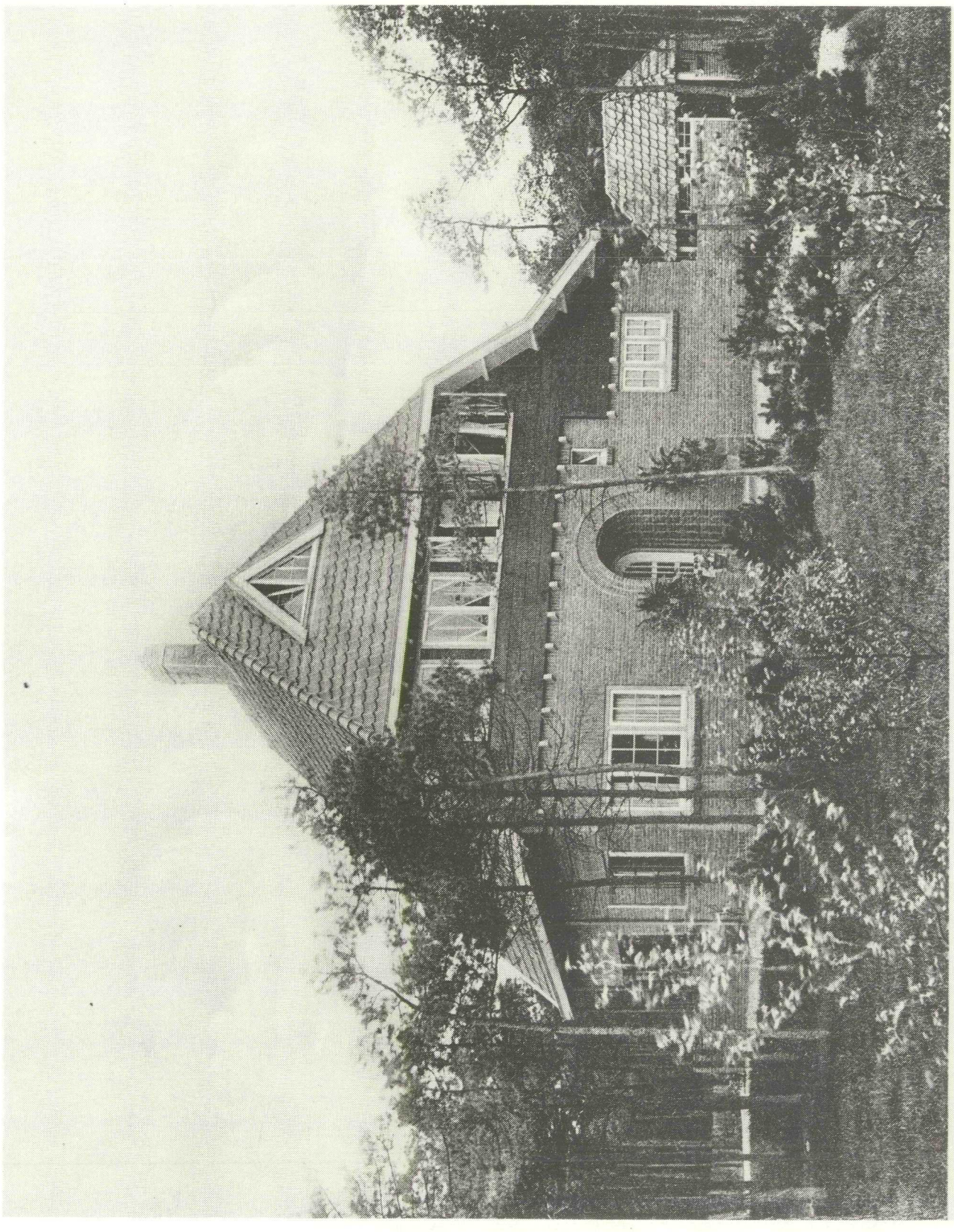

VILLA SPARREHOEVE. A. BOEKEN BOUWK. INGENIEUR.

„'T DENNENHUIS". A. BOEKEN BOUWK. INGENIEUR.

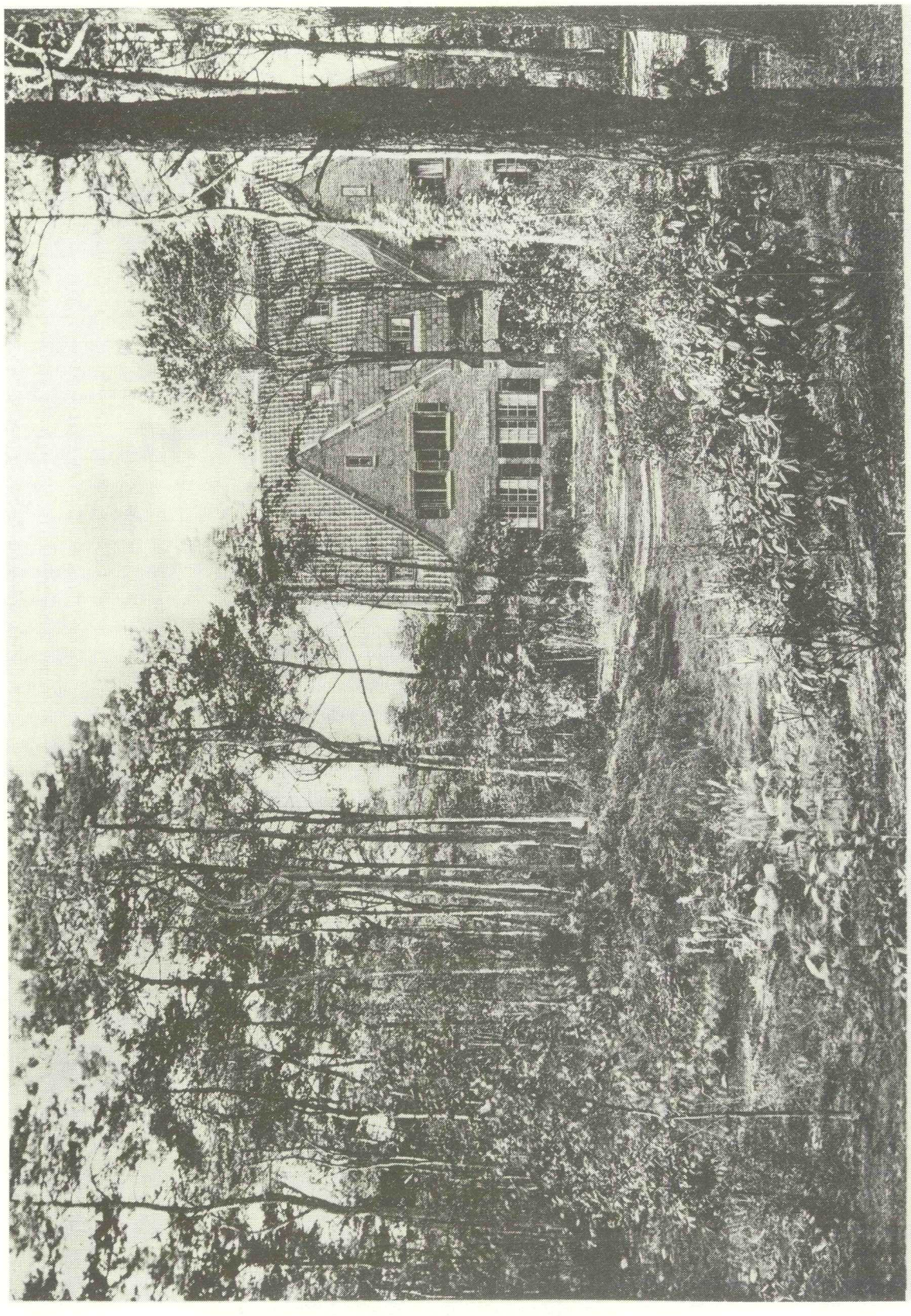

HUIZE WOUDZANG DR. JR. W. VAN HEUKELOM. OTTO SCHULZ, TUINARCHITECT.

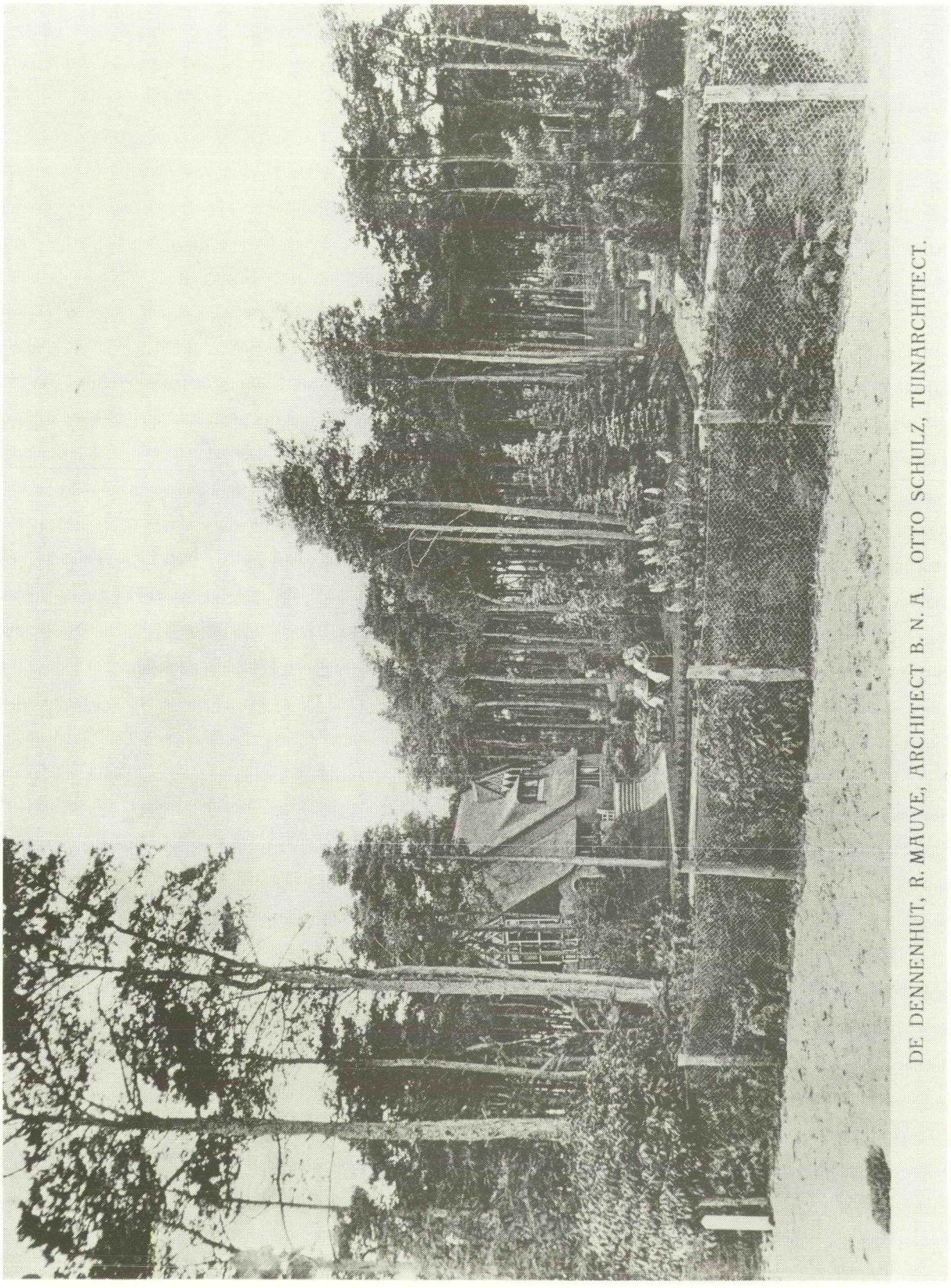

DE DENNENHUT, R. MAUVE, ARCHITECT B. N. A. OTTO SCHULZ, TUINARCHITECT.

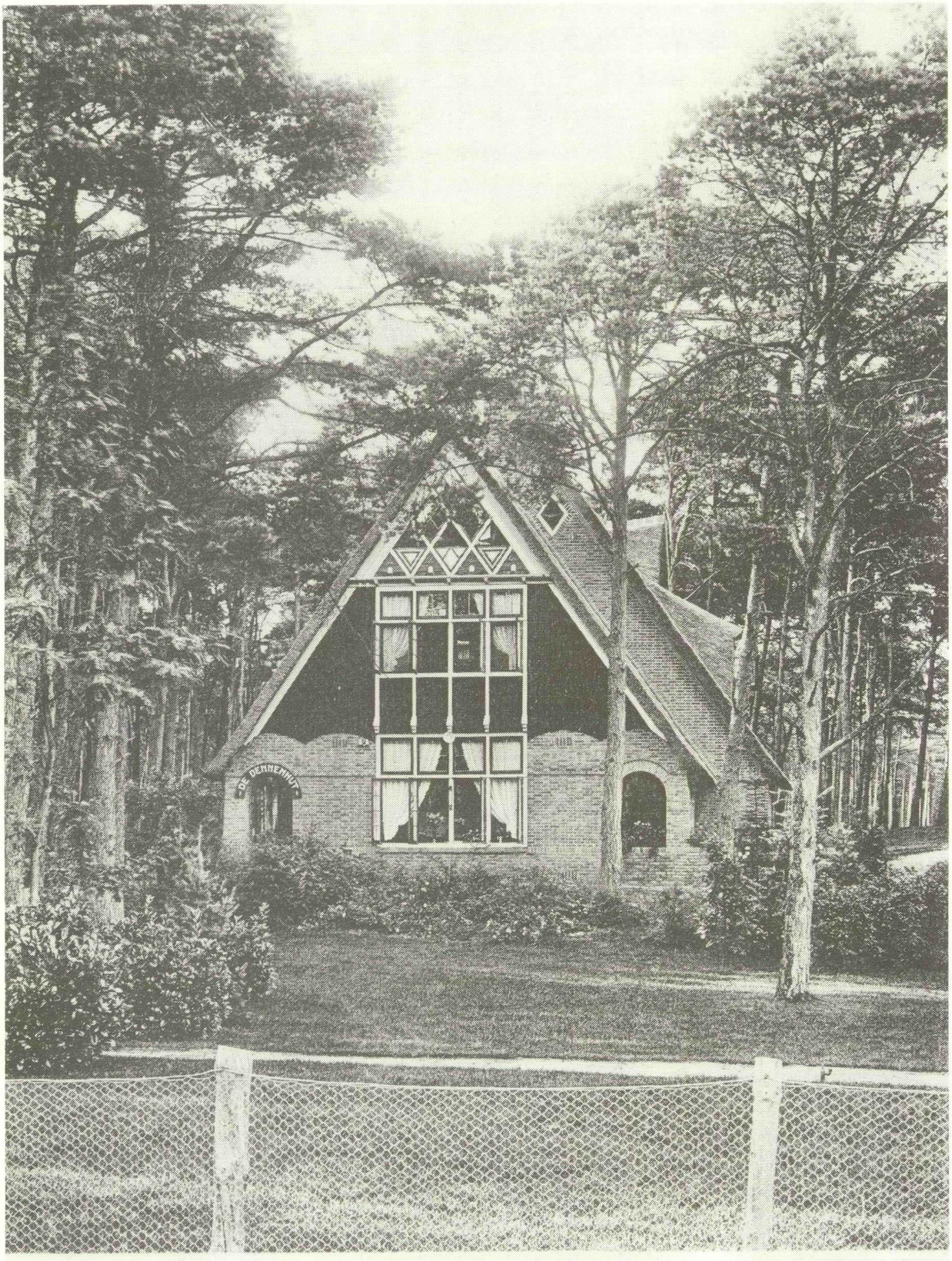

DE DENNENHUT, R. MAUVE, ARCHITECT B. N. A. OTTO SCHULZ, TUINARCHITECT.

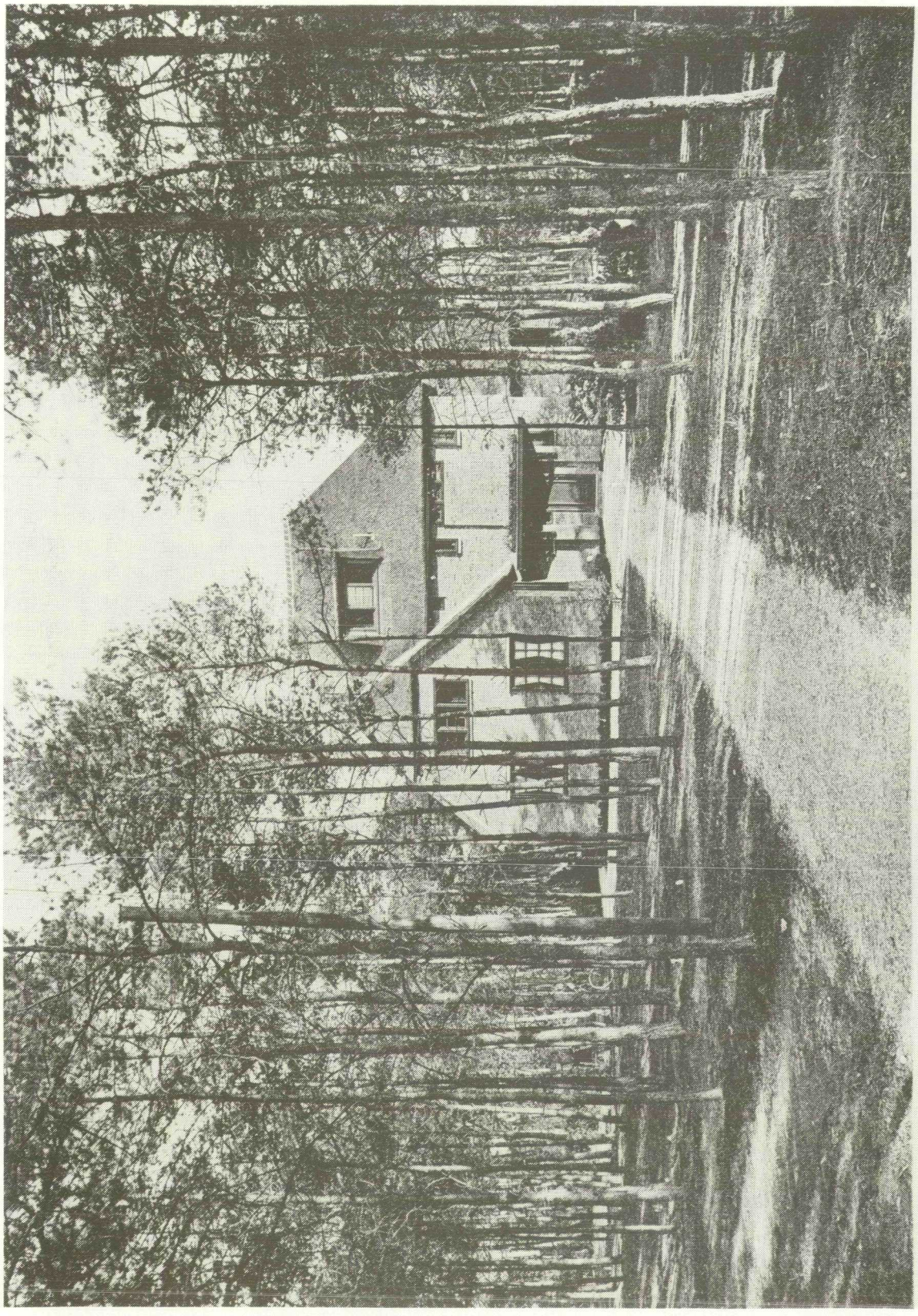

VILLA SONNENBERG, JAN VAN DER VALK, ARCHITECT B. N. A. OTTO SCHULZ, TUINARCHITECT.

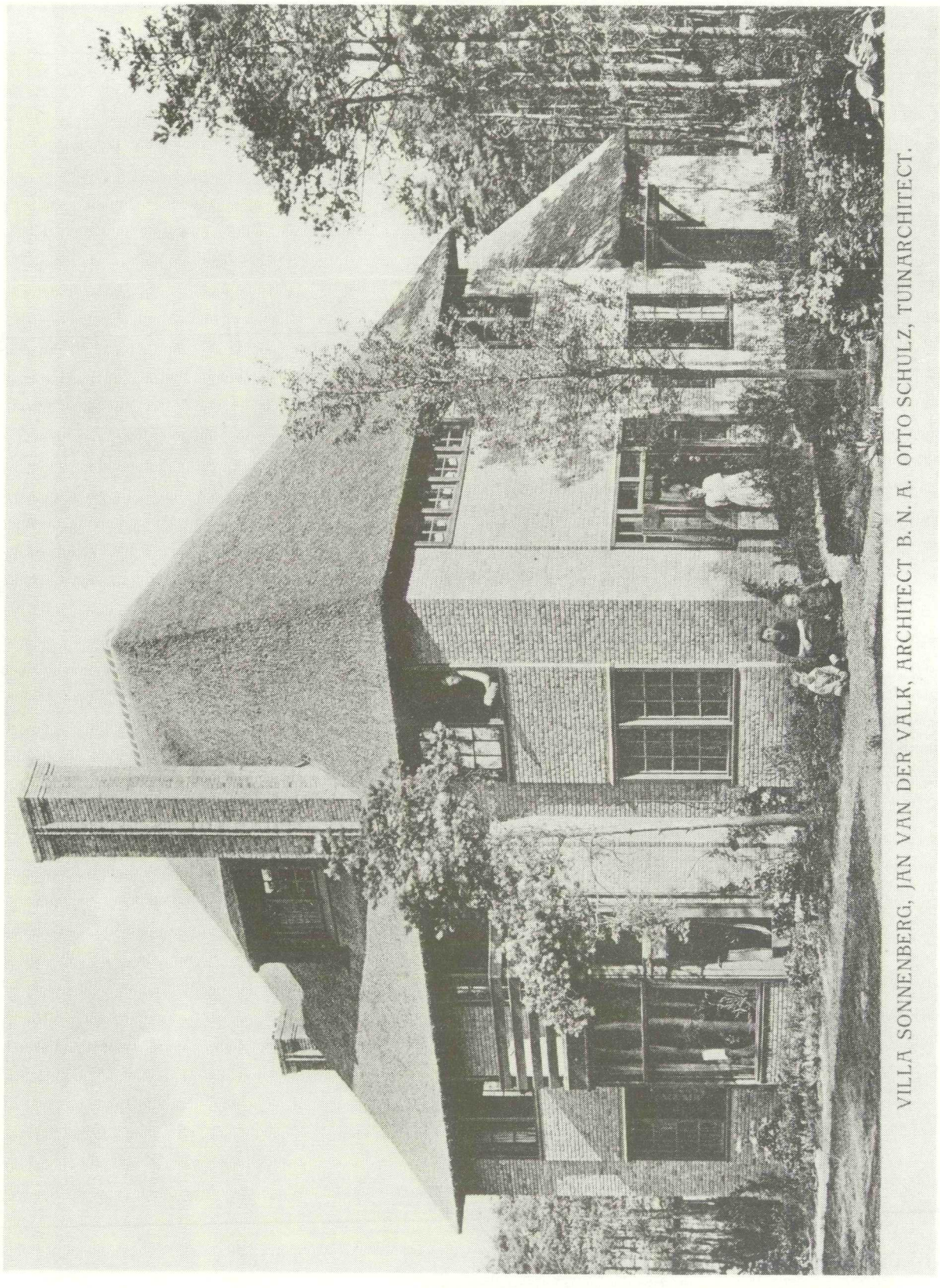

VILLA SONNENBERG, JAN VAN DER VALK, ARCHITECT B. N. A. OTTO SCHULZ, TUINARCHITECT.

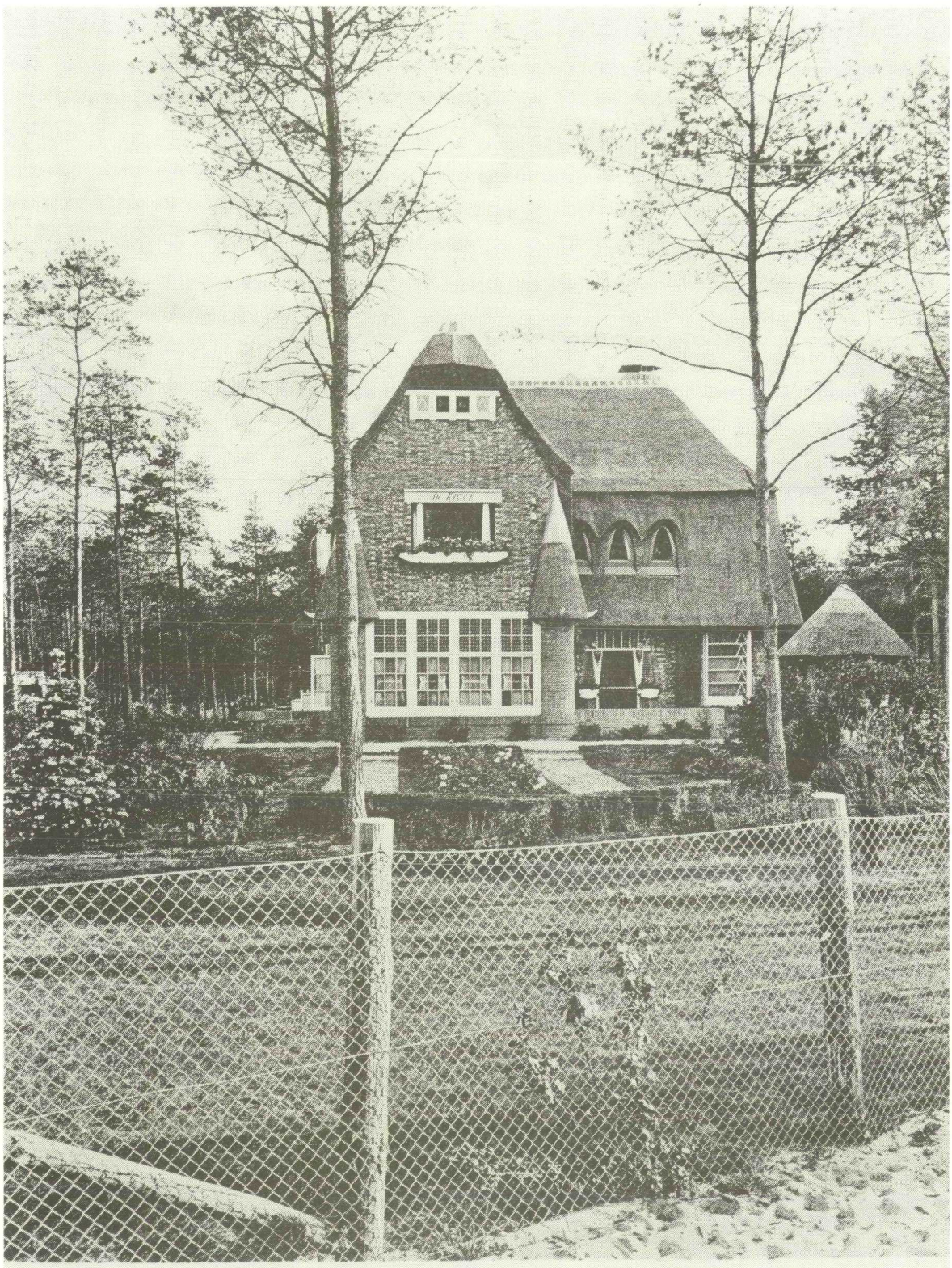

„DE KLOEK" MAAS & SONNEVELDT, ARCHITECTEN. OTTO SCHULZ, TUINARCHITECT.

N.V. KERN-BILTHOVEN.

De zoo buitengewoon snelle groei van Bilthoven heeft ons reeds spoedig voor de vraag gesteld, hoe het groot aantal villa's enz. tot een werkelijk dorp kan worden vereenigd. Immers elk dorp bestaat uit een KERN, omvattende alles wat tot het openbare leven van het dorp noodzakelijk is. Daarvoor is opgericht de Maatschappij "KERN-BILTHOVEN".
Het kapitaal dezer maatschappij zal f 50,000,- bedragen, verdeeld in aandelen van f 500,- elk. Met opzet is het bedrag der aandelen niet te hoog gesteld, omdat het de bedoeling is, iedereen in de gelegenheid te stellen, zich voor deze maatschappij te interesseren.
De maatschappij stelt zich voor, van den aanvang af, daarvoor geschikte terreinen te reserveeren en die, al naar mate de behoefte dringend wordt, te bebouwen; zij wil dus den vorm van een kern niet aan het toeval overlaten, doch in samenwerking met het gemeentebestuur, naar een te voren vastgelegd schema uitvoeren met een door belangstellenden bijeengebracht kapitaal.
Reeds nu wordt begonnen met den bouw van een winkelgroep; getracht het post- en telegraafkantoor daarnaast een waardige plaats aan de Soestdijksschen straatweg te bezorgen en wordt medewerking gezocht voor den bouw van een gemeenschappelijk zaaltje voor vergaderingen, uitvoeringen als anderszins.
Ook hier geschiedt alles naar architectonische ontwerpen, waarvan enkele hierachter zijn gereproduceerd.

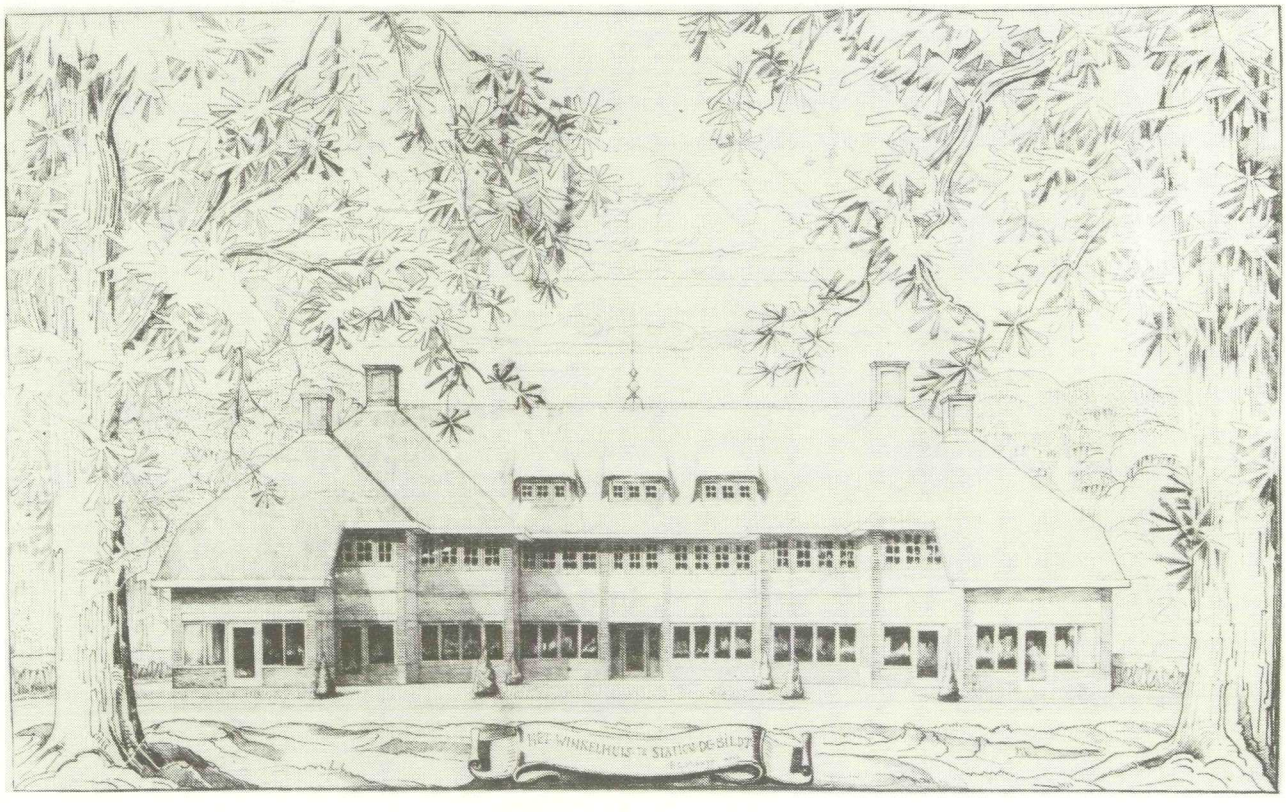

DE DRIE HEUVELS

DE GEMEENTE DE BILT

waaronder behoort BILTHOVEN.

BEVOLKING.
De bevolking telde op 1 Januari 1918 5211 zielen en wijst gestadig sedert de laatste 20 jaren op vooruitgang, zijnde over dat tijdvak een vermeerdering van 2317 zielen.
Vooral in de jaren 1900-1918 was de stijging het grootst. Die vermeerdering moet gezocht worden in het aangename wonen in de Bilt met de prachtige omgeving van Bilthoven (vroeger de Bilt-Station genaamd) en blijkt het sterkst uit de uitbreiding der in exploitatie genomen VILLAPARKEN.
In 1898 begonnen met het KLOOSTERPARK, groot circa 4 H.A., gevolgd door de parken VOGELENZANG in 1903, groot 36 H.A., ENSAH in 1910, groot 14 H.A., DRAKENSTEYN EN BILTSCHE DUINEN in 1911, resp. 22 en 33 H.A. metende, waren de jaren 1917 en 1918 getuigen van de enorme ontwikkeling van BILTHOVEN door de uitbreiding met parken als: HET OOSTERPARK, hetwelk 115 H.A., BOSCH EN DUIN, dat 37 H.A. en RIDDEROORDSPARK, dat 75 H.A. bijdroeg om tot het totaalcijfer te komen, dat thans in aanleg is, zijnde 336 H.A.

BELASTING.
De ontwikkeling drukte ook haar stempel op hetgeen als BELASTING op het INKOMEN ten goede kwam aan de gemeentekas.
Was het totaalcijfer der opbrengst in 1900 nog slechts f 5034,- over 1917 bedroeg dat reeds f 64954,-, en toch behoort DE BILT tot die gemeenten, waar de heffing laag is, want niettegenstaande de ongunstige tijden, bedraagt het percentage over 1917 slechts 3.32

voor het hoogste en 1.88% voor het laagste belastbare bedrag.
Vroeger varieerde het percentage van 0.5 tot 1.4% en vanaf 1912, toen de belasting progressief is geworden, van 2.58% hoogste en 1.46% laagste cijfer in 1912, tot de hierboven genoemde percentages, die toch zeker geen noemenswaardige stijging aangeven.

BELASTBAAR INKOMEN.
Uit de cijfers van het belastbare inkomen der inwoners blijkt ook de financieele vooruitgang, daar b.v. in 1900 het totaal belastbare cijfer van f 1.246.000,-, in 1917 gestegen was tot f 3.082.000,-, zijnde ongeveer 2.5 maal zooveel.
Verdere belastingen zijn mede laag te noemen, als: HONDENBELASTING f 1,50 of f 3,- per jaar. GROND-BELASTING: opcenten op gebouwd 40%, op ongebouwd 10%. PERSONEELE BELASTING: opcenten 20%.

SCHOLEN.
Zoowel in het dorp DE BILT als in BILTHOVEN heeft men SCHOLEN, n.l.: een U.L.O. school te Bilthoven en een lagere en M.U.L.O. school in DE BILT dorp, bovendien zijn er nog een Christelijke en een bewaarschool.
Het minimum schoolgeld, afhankelijk van het inkomen, bedraagt f 48,- en het maximum f 72,- per jaar en per kind op de U.L.O. school. Op de lagere school en M.U.L.O. in het dorp: minimum f 1,80 en maximum f 14,40.

KERKEN.
Men heeft in DE BILT dorp de volgende kerken: een Ned. Hervormde, een Gereformeerde en een Roomsch Katholieke, terwijl in Bilthoven zich bevindt de Biltsche kapel. De gemeente is overwegend Protestant.

POLITIE.
Het personeel bestaat uit 9 personen, aan het hoofd waarvan staat een inspecteur, terwijl te BILTHOVEN tevens een veiligheidsdienst bestaat.

BRANDWEER.
In BILTHOVEN heeft men een VRIJWILLIGE brandweer met een stoombrandspuit, terwijl in het dorp een verplichte brandweer is met een gewone brandspuit en verdere brandbluschmiddelen.

VERLICHTING.
De straatverlichting is ELECTRISCH. De centrale is eigendom van een maatschappij en alle perceelen kunnen worden aangesloten; bovendien voorziet de GASFABRIEK te Zeist in GASVERBRUIK, zoowel voor verlichting als voor koken.

WATERLEIDING.
Alle perceelen in de gemeente kunnen aangesloten worden aan het waterleidingnet van Utrecht.

GENEESKUNDIGE DIENST.
In de gemeente zijn 4 doctoren, waarvan 1 te Bilthoven en 3 te de Bilt de praktijk uitoefenen; bovendien bestaat een wijkverpleging.

KEURING OP LEVENSMIDDELEN.
De keuring op levensmiddelen is met de gemeente Utrecht geregeld en wordt door deze uitgeoefend.

REINIGINGSDIENST.
De reinigingsdienst tot ophalen van vuilnis en afval en het schoonhouden van de wegen wordt ook van gemeentewege uitgeoefend en heeft men een verbrandingsoven en compostloods met bijbehoorende gebouwen.

MIDDELEN VAN VERVOER.
Over de middelen van vervoer is reeds in dit boekje gesproken; wij kunnen alleen nog wijzen op de verbinding per elektrische tram, die het dorp DE BILT met Utrecht en Zeist verbindt met een dienstregeling van om het halve uur naar beide richtingen.
Voor het GOEDRENVERVOER heeft men behalve de N.C. Spoor de genoemde electrische trams en diverse boden en schippers.

POST- EN TELEGRAAFKANTOOR.
In de Bilt dorp is een post- en telegraafkantoor, terwijl thans nog slechts een hulpkantoor zich bevindt in Bilthoven, doch de plannen zullen binnen kort worden uitgevoerd tot het bouwen van een nieuw kantoor.

TELEFOON.
De telefoon is aangesloten op het UTRECHTSE net, zoodat men van af 8 uur v.m. tot 10 uur 's avonds verbinding kan verkrijgen; dit laatste eerst sedert Januari 1917. Vroeger moest men zich behelpen met een zeer beperkten dienst. Ook hier weder een bewijs van den gestadigen VOORUITGANG.

Ten slotte kunnen wij nog vermelden, dat het aantal kiezers voor deze gemeente bedraagt: 1202 voor de Tweede Kamer, 1157 voor de Provinciale Staten en 1102 voor den Gemeenteraad.

De OPPERVLAKTE van de geheele gemeente is 2989.57.00 H.A.

Colofon

De Biltse Grift is een uitgave van vereniging
Historische Kring d' Oude School

secretariaatsadres: Hans Memlinglaan 51, 3723 WJ Bilthoven
ledenadministratie: Hans Memlinglaan 51, 3723 WJ Bilthoven

Redactie: Abe Postema, Geeske Menalda, Jean Volders, Peter Molog, Saskia Vis, John Nachtegaal.
Redactieadres: Anne Franklaan 76, 3721 PM Bilthoven

Losse nummers: *f* 10,-

Leden van de Historische Kring ontvangen De Biltse Grift kosteloos.
Lidmaatschap van de vereniging kost *f* 30,- per jaar.

Rekening Postbank 30 06 83
Rekening Rabobank 30 83 56 268

ISSN 0928 - 639 X

Foto omslag: Foto uit de brochure van 1918.
Titel: *Een heidegezicht*
Afgebeeld is het latere Heidepark. In de verte, aan de bosrand staat Villa Ensah.

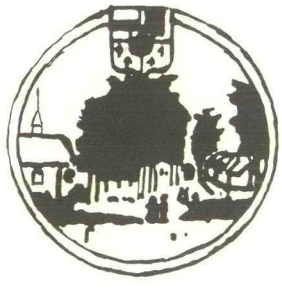

© 1994 Vereniging Historische Kring d' Oude School,
tenzij bij de artikelen uitdrukkelijk anders is vermeld.